
DOKUMENTY A MATERIÁLY

ÚTEK GENERÁLA

(Dokumenty k okolnostiam úteku generála Lavra Georgijeviča Kornilova z rakúsko-uhorského zajatia)

JANA ZAŤKOVÁ

ZAŤKOVÁ, J.: Runaway of General /Documents on the runaway of Russian General Lavr Georgijevitsch Kornilov from Austria- Hungarian capture/. *Vojenská história*, 1, 3, 12, 2009, pp. 67–73, Bratislava.

One of the phenomena of 1st WW that was not so much in the focus of historical science is the phenomenon of a mass captivity that was brought in by the war. The most sensational was the flee of one of the most prominent convicts in Austrian-Hungary – Russian General Lavr Georgijevitsch Kornilov, who was captured in May 1915 during the fights in Carpathian. On 11th August 1916 with a help of a Czech laboratory assistant Mrňák he fled from the emergency hospital in Kőszeg. Some of the documents connected to this event are not only in Military Archive in Vienna, but also in Military History Archive in Bratislava, in the file: Command Corps. We choose an extract from them – the statements of examination of Dr. Maximiliana Kleina, the Comander of the emergency hospital in Kőszegu and a General's servant Dimitrija Cezarského. The documents are published in its original followed by Slovak translation.

Military History. Austria-Hungary.1st WW – convicts. Russian General L. G. Kornilov.

Jedným z fenoménov prvej svetovej vojny, ktorému sa dosiaľ v slovenskej historiografii nevenovala väčšia pozornosť, je fenomén masového zajatectva, ktorý priniesla práve táto vojna. Do zajatia sa počas jej trvania dostalo najmenej 7 miliónov vojakov¹ z oboch znepriatelených strán, ktorí boli umiestnení do zajateckých táborov vybudovaných po celej Európe.

Pre mnohých vojakov bol život v izolácii za ostatným drôtom, ďaleko od práve prebiehajúcich bojov a rodnej vlasti, mnohokrát v zlých životných podmienkach, ktoré vládli v niektorých táboroch, neznesiteľným. Niektorí preto hľadali východisko z tohto všetkého v úteku, ktorý im mal priniesť slobodu a návrat do vlasti.

1 OLTMER Jochen: Funktionen und Erfahrungen von Kriegsgefangenschaft im Europa des Ersten Weltkrieg. In: *Kriegsgefangenen im Europa des Ersten Weltkrieg*. Paderbor 2006. s. 11.

V Rakúsko-Uhorsku najväčšiu senzáciu spôsobil útek jedného z prominentných zajatcov – ruského generála Lavra Georgijeviča Kornilova, ktorý sa do zajatia dostal v máji 1915 počas bojov v Karpatoch.² Po zajatí bol najskôr umiestnený v zariadení pre zajatých dôstojníkov v Neulengbachu³ a neskôr v Léke⁴, odkiaľ bol po diagnostikovaní zápalu pohrudnice preložený na liečenie do záložnej nemocnice v Kőszegu. Odtiaľ 11. augusta 1916 za pomoci českého laboranta Mrňaka utiekol.

Po odhalení, že sa generálovi podarilo z nemocnice ujsť, zavládlo v armádnych kruhoch Rakúsko-Uhorska zdesenie. Ihneď sa začalo pátranie a podrobné vyšetrovanie okolností útoku v nemocnici. Za dolapenie generála bola sľúbená odmena 1 000 korún. Podozrenie zo spoluúčasti na úteku padlo ihneď na pomocníka v nemocničnej lekárni Franza Mrňaka, ktorý taktiež záhadne zmizol z nemocnice, a o ktorom sa vedelo, že bol v častom kontakte s Kornilovom.

Úradom pátrajúcim po utečencoch sa podarilo 17. augusta zadržať Mrňaka v obci Barló pri Karansebes, blízko rumunských hraníc, kde vzbudil podozrenie pri nákupe potravín.⁵ Generálovi sa podarilo ujsť a jeho cesta viedla úspešne cez Rumunsko až do Ruska.

Pri vypočúvaní Mrňak uviedol, že za pomoc pri úteku mu generál Kornilov prisľúbil 20 000 korún a mal mať zaistený život v Rusku. Uviedol tiež, že generálovi pred útekom zaobstaral uniformu rakúskeho pešiaka a rôzne iné veci nevyhnuté na útek – falošnú priepustku na dovolenku, mapu a kompas.⁶ Ich cesta viedla železnicou do Karansebes a odtiaľ pešo na rumunskú hranicu.

Počas podrobného vyšetrovania boli okrem Mrňaka obvinení zo spoluúčasti na úteku generála viacerí ruskí zajatci, – generálov sluha Dimitrij Tzessarski⁷, Konstantin Martianov a Peter Veselov. Sluhova spoluúčasť spočívala v tom, že generálovi priniesol civilné šaty a tajil jeho neprítomnosť v nemocnici, dokiaľ to len bolo možné. Martianov a Veselov mali za úlohu cez okno pozorovať patrolujúce hliadky a upozorniť generála na najvhodnejší okamih na útek.⁸

Mrňak bol na jeseň 1916 odsúdený za tento čin na smrť obesením. Po jeho odvolaní sa, bol tento rozsudok zrušený a pri novom procese bol nakoniec v júli 1917 odsúdený na 10 rokov zostreného väzenia.⁹

Niektoré dokumenty k tomuto prípadu sa nachádzajú okrem Vojenského archívu vo Viedni aj v odpise vo Vojenskom historickom archíve v Bratislave, vo fonde 5. zborové veliteľstvo. Z nich sme ako ukážku vybrali výpovede z vypočúvania Dr. Maximiliana Kleina, vediteľa záložnej nemocnice v Kőszegu a generálovho sluhu Dimitrija Tzessarského.

Predkladané dokumenty sú publikované v pôvodnom znení s následným slovenským prekladom.

2 Bližšie k okolnostiam jeho zajatia a jeho ďalšiemu osudu po návrate do Ruska: SLEPCOV, I.: Generál Kornilov – jeho styky so Slovenskom, zajatie, útek a smrť. Alebo zrod novej legendy? In: *Vojenská história*, č. 3, 2001, s. 85- 91.

3 V dnešnom Rakúsku.

4 V dnešnom Maďarsku.

5 VHA Bratislava, 5 KK, šk. č. 227, präs. 90 – 4 – 9 / 29.

6 MORITZ Verena: Zwischen Nutzen und Bedrohung. Die russischen Kriegsgefangenen in Österreich 1914 – 1921. Bonn 2005, s. 158.

7 V dokumentoch uvedený ako Tzessarski alebo Csiszerszki.

8 VHA Bratislava, 5 KK, šk. č. 227, präs. 90 – 4 – 9 / 29.

9 MORITZ Verena: Zwischen Nutzen und Bedrohung. Die russischen Kriegsgefangenen in Österreich 1914 – 1921. Bonn 2005, s. 158-159.

Dokument číslo 1¹⁰

Abschrift

K. u. k. Reservespital in Kőszeg.

Bericht

Ad telegramm Präs. No. 13. 186 vom 13. August 1916

Am 11. d. M. 6 h nachmittags langte ein Transport verwundeter Russen an, wo ich die verteilung in den einzelnen Krankenzimmern vornahm.

Damals sah ich den in der Apotheke eingeteilten Wärter Infanteristen Franz Mrnak zum letztenmale.

Als alles beendet war und der russische Regimentsarzt beim Tore einkam, sagte ich ihm, morgen müsse er 10 Offiziere an die Offiziersstation abgeben.

Den General Lawre Korniloff, den er ausschliesslich behandelte habe ich oft zur Entlassung gedrängt, aber jeder Woche verschob er dies mit dem Bemerkem, er werde noch messiert und bade täglich, ich möchte noch erlauben, dass er einige Tage bleiben könne.

Da ich die russ. rote Kreuz Mission täglich erwartete, gab ich nach und habe mich persönlich beim General überzeugt, dass er massiert und täglich ein Bad nimt.

Aber über meinen Auftrag die 10 Offiziere zu entlassen, da ich Offiziere und Mannschafte von der Entlassung nochmals besichtige, musste die Flucht rasch zur Ausführung gelangen.

Nächsten Tag am 12. d. M. 9 h vormittags meldet mir Herr Med. Offz. Desiderius von Küttel, sein Laborant Inft. Franz Marnyak sei nicht zu finden, er müsse irgendwo schlaffen, ich sagte ihm laut, der Kerl läuft immer in der Stadt mit Besorgungen herum, er wird irgenwo in der Stadt sein. Um 8 h Fúhr kam der Regimentsarzt und meldete mir es können nur 5 – 6 russ. Offiziere entlassen werden, sonst nicht neues, und war schon zur Türe hinaus.

Der Badediener wurde vom Diener des generals verständigt, der Regimentsarzt lässt ihm sagen der General wird heute nachmittags baden und nicht wie täglich nach 9 h vormittags.

Das Essen, Frühstück und mittag wurde abgeholt vom Diener, trotzdem er auf die Frage, ob er um 8 h den General gesehen antworte, der General war nicht im Zimmer, der Regimentsarzt gab an, der Diener hätte ihm

10 VHA Bratislava, f. 5 KK, šk. č. 227, präs. 90 – 4 – 9 / 16.

gesagt, der General ist schon lange im Klosett, so dass er gar nicht das Zimmer betrat. Da das Zimmer des Generals anstossend an das Zimmer des Generals¹¹ Regimentsarztes war und derselbe sehr oft in seinem Zimmer war, ferner dass er den Ordinationsschreiber nicht in das Zimmer des Generals hereinliess.

Der Regimentsarztes der mit dem Mrnyak oft verkehrt hat, erscheint verdächtig, dass er die Flucht vorbereitete.

Nachmittags 3 h wurde ich vom Apotheker v. Küttel in einer Wohnung aufgesucht und mir der Brief des Mrnyak und 20 K übergeben wo es nun klag war, dass der General durch Unterstützung geflüchtet ist.

Es wurden sofort die vorgeschriebenen Telegramme und die meldung an das Militärkommando abgesendet.

Ueber 100 Telegramme mit dem Polizeihauptmann abgegeben, von hiesigen Stationskommando Artillerie und Infanterie Patrouillen entsendet.

Das Kriegsgefangenenlager von Városszalónak und Léka wurden verständigt. Nur der russische Regimentsarzt und der Diener des generals konnten es durchsetzen, das vormittags niemand von der Flucht Kenntnis erhielt. Erst als der beiliegende Brief gefunden wurde und andere Beweise, konnte der Vorschrift im vollsten Sinnen entsprochen werden.

Kőszeg, am 14. august 1916

Dr. Maximilian Klein, Stabsarzt.
m. p.

Für die richtige Abschrift:¹²

Opis

C[isárska] a k[ráľovská] záložná nemocnica v Kőszegu.

Správa

K telegramu pres. číslo 13. 186 z 13. augusta 1916

11. tohto mesiaca o 6 hodine popoludní prišiel transport zranených Rusov, ktorých som rozdelil do jednotlivých nemocničných izieb.

Vtedy som videl poslednýkrát ošetrovateľa pešiaka Franza Mrňaka, ktorý bol pridelený v lekárni.

Keď bolo všetko hotové, povedal som ruskému regimentnému lekárovi¹³, ktorý práve vošiel do dverí, že ráno musí odvieť 10 dôstojníkov do oddelenia pre dôstojníkov. Často som naliehal, aby bol generál Lawre Kornilov, ktorého výhradne on

11 V texte prečiarknuté.

12 Nečitateľný podpis.

13 Bol ním Dr. Ignac Romuald Gutkowski.

ošetroval, prepustený, ale on to odložil každý týždeň s poznámkou, že každý deň je masírovaný a berie kúpele. Žiadal ma, aby mohol zostať ešte niekoľko dní.

Pretože som v týchto dňoch očakával rus[kú] misiu Červeného kríža, povolil som to a osobne som sa u generála presvedčil, že je masírovaný a denne berie kúpeľ.

Kvôli môjmu nariadeniu prepustiť 10 dôstojníkov, sa musel útek rýchlo uskutočniť, pretože sám vyšetrujem dôstojníkov a mužstvo pred ich prepustením.

Nasledujúci deň 12. tohto mesiaca o 9 hodine predpoludním mi oznámil pán zdr[avotnícky] dôst[ojník] Desiderius von Küttel, že nemôže nájsť svojho laboranta peš[iaka] Franza Mrňaka, že musí niekde spať. Vtedy som mu nahlas povedal, že ten chlap vždy behá v meste s nákupmi, bude teda asi niekde v meste.

O 8 hodine ráno prišiel regimentný lekár a oznámil mi, že môže byť prepustených len 5- 6 ruských dôstojníkov, že inak nič nové, a hneď odišiel.

Generálov sluha oznámil kúpeľníkovi, že regimentný lekár mu odkazuje, že generál sa bude dnes kúpať poobede, a nie tak ako denne o 9 hodine predpoludním.

Jedlo, raňajky a obed, vyzdvihol sluha, napriek tomu na otázku, či generála o 8 hodine videl, odpovedal, že generál nebol v izbe. Regimentný lekár uviedol, že sluha mu povedal, že generál je už dlho na toalete, takže vôbec nevstúpil do jeho izby. Regimentný lekár bol často v generálovej izbe, pretože ich izby susedili, okrem toho do izby generála nevpuštil pisára z ordinácie.

Regimentný lekár, ktorý sa často stýkal s Mrňakom, sa javil podozrivý, že pripravoval útek.

Poobede o 3 hodine ma v byte vyhľadal lekárnik v[on]. Küttel a odovzdal mi Mrňakov list a 20 korún, z čoho bolo jasné, že generál za pomoci utiekol.

Ihneď bol odoslaný predpísaný telegram a správa pre vojenské veliteľstvo.

Viac ako 100 telegramov bolo vymenených s policajným kapitánom a poslaných od tamojšieho staničného veliteľstva delostrečným a pešiackým hliadkam.

Zajatecké tábory vo Városszalónak a v Léke boli upovedomené.

Iba ruský plukovní lekár a generálov sluha mohli zariadiť, aby sa predpoludním o úteku nikto nedozvedel. Až keď bol nájdený priložený list a ďalšie dôkazy, mohlo sa vyhovieť v plnom zmysle predpísaným nariadeniam.

Kőszeg, 14. augusta 1916

Dr. Maximilian Klein, štábny lekár
v. r.

Za správny odpis:

Dokument číslo 2¹⁴AbschriftK. u. k. Reservespital in Kőszeg.

Auusage des Dieners der russ. Generals Csiszerszki Dimitrij:

Ich habe geahnt dass der general Flüchten will weil er mir sagte ich werde die Zivilhosen beim fliehen selbst anlegen, da zu brauche ich sie. Ich sagte ihm, du bist krank, warum willst du durchgehen und dich so einer Gefahr aussetzen, Der General sagte du kommst zum Kriegsgericht nach Russland wenn du verraten würdest, dass ich Zivilkleider habe. In Léka hate er grosse tausend Kronen Stücke gehabt, ich habe nie grösseres geld gewechselt. Freitag abend 8 h musste ich ihn im Lavoir Wasser zum waschen bringen, was sonst nie der Fall war. Samstag früh habe ich den Tee hinaufgetragen, da lag im Zimmer ein Schreiben für mich auf dem Tische. Du darfst dem Kommandanten, Stabsarzt nichts (nicht) melden bis er nicht selbst daraufkommt. Diese Schrift habe ich auf Befehl bei der Kerze sogleich verbrannt, dann habe ich mich angezogen, habe meine Menage genommen, bin zurück ind Zimmer getragen und habe die Hälfte ausgeessen. Den russ. Doktor habe ich um 8 h früh im Küchen – vorraum gesehen, dieser sagte mir das Bad soll um 4 h nachmittag für den General vorbereitet werden. Sonst habe ich nichts gesprochen. Dem Cechen der im Bad war habe ich um 4 h nachmittags gesagt, er soll kein Wasser vorbereiten, der General liegt im Bette.

Dr. Maximiliab Klein, Stabs –
arzt, m. p.

14 VHA Bratislava, f. 5 KK, Šk. č. 227, präs. 90 – 4 – 9 / 16.

Vor mir am 12. August 1916.

Für die richtige Abschrift:¹⁵

Odpis

C[isárska]. a k[ráľovská]. záložná nemocnica v Kószegu

Výpoveď Dimitrija Csiszerskeho – sluhu rus[kého] generála

Tušil som, že generál chce utiecť, pretože mi povedal: potrebujem civilné nohavice, pretože si ich oblečiem pri úteku. Povedal som mu: si chorý, prečo chceš utiecť a vystaviť sa nebezpečenstvu. Generál mi povedal: v Rusku pôjdeš pred vojenský súd, ak prezradíš, že mám civilné šaty. V Léke mal veľa tisíckorunáčiek, ja som nikdy predtým tolko peňazí nezamenil. Piatok večer o 8 hodine som mu musel priniesť vodu v lavóre na umytie, čo sa predtým ešte nestalo.

Zavčasu v sobotu som mu priniesol čaj a v izbe na stole ležal pre mňa list: nesmieš nič nahlásiť veliteľovi, štábnemu lekárovi, dokiaľ na to sám nepríde. Tento list som podľa rozkazu hneď spálil nad sviečkou. Potom som sa obliekol, vyzdvihol si stravu, vrátil som sa na generálovu izbu a polovicu jedla som zjedol.

Ruského doktora som videl o ôsmej ráno v predsieni kuchyne. Povedal mi, že kúpel má byť pre generála pripravená o štvrtej hodine popoludní. O ničom som nehovoril. Čechovi, ktorý bol v kúpeli, som o 4 hodine popoludní povedal, že nemá pripravovať vodu, pretože generál leží v posteli.

Dr. Maximilan Klein, štábný lekár
v. r.

Predo mnou 12. augusta 1916

Za správny odpis:

15 Nečitateľný podpis.